

Pregledni rad
UDK 811.163.3'26

Димитар ПАНДЕВ (Скопје)

d.pandev@flf.ukim.edu.mk

Филолошкиот факултет „Блаже Конески”

ВРЕМЕТО НА КОНЕСКИ

Време Конеског – то је време кодификације македонског литерарног језика у датом повољном тренутку. Историја показује да је то био дуго очекивани чин у језичком стваралаштву македонског народа и да је Блаже Конески одиграо кључну улогу у том процесу, не само у датом тренутку већ и касније својим књижевним и научним делима у области лингвистике и поетике.

Време Конеског – то је време стилских синтеза у развоју македонског језика преко свих савремених медија, и штампаних и електронских, па на основу тога Конески је развио и своју оригиналну теорију о развоју литерарних језика, имајући у виду своје властито искуство и пратећи језичко стваралаштво својих савременика.

Кључне речи: *кодификација, лингвистика, поетика, стилска синтеза*

Времето го создаде, го возвиши и, безмалку – се обиде да го уништи – Конески, имено – да го извалка неговиот лик и да го обезвреди неговото дело, токму во она време кога тој самиот, без ничија помош, ја заокружи својата лингвистика и поетика, и спокојно ги детализира сите свои отворени теми од современиот македонски литературен јазик. Во *Светот на песната и легендата* (1993) и за последователниот светски славистички конгрес (Братислава, 1993).

По примерот на старите добри мајстори, Конески совршено го исполни својот завет како научник и поет, онака како што им прилега на големите луѓе на народот. И достоинствено замина! не во историјата туку во иднината, со надбиблиска алегорија кон оние што му скусуваа од заслугот спроти предвечерието на неговиот живот, со преисполнета не само поетска и научна туку и пикареска био-библиографија и со добра мисла и, – причудливо парадоксална. Без излишни паради и пародии за леб и игри. Зашто лош збор и поган од уста негова никогаш не беше излегол, а иронијата одамна ја бил совладал, не толку од литературата, колку од моќта за комуникација и способноста за опсервација на стварноста. А кој да му ја долови симболиката на *црниот овен* и прецизноста на *сеизмографот*, и сета онаа логистика на носорогот запишана на Прличевият камен *што паѓа од небото*.

Зашто, Конески ја знаеше ритуалноста од поверијата, полиграфноста од фонологијата и ефемерноста од лингвистиката и семиологијата. Зашто беше бил предодреден за грандиозни дела.

И сето тоа го вложи во своето разновидно творештво, по углед на оние добри апокрифни составувачи на зборници со мешана содржина, каков што е *Тиквешкиот зборник*, но и на оние ренесансни рационалистички научници, и филозофи и писатели и кои создаваа различни дела во различни области, каков што бил, на пример, Ломоносов.

А сè да ти било вовед во семиотиката, заснована врз јазикот!

А има ли нешто пограндиозно од јазикот, независно како кој го дефинира, како дар од бога или хиерархиски сложен систем. Како вавилонска кула и кула од карти или строга структура со кристално јасна историчност. И неповторливост во своето траење. Конески го долови македонскиот јазик во најсуштествениот миг на неговото истрајување не само во социолингвистичката перспектива туку и на широката врваница на ностратичката виулица и на балканската ветрометина. Во мигот на неговиот дефинитивно дефиниран статус на литературен јазик на светската лингвистичка карта, со јасна геостратегиска и геополитичка позиција обусловена од неговата природна номинација, според сите лингвистички стандарди: македонски јазик!

Времето што го создаде Конески го издигна на самоти пиедесталот на македонската национална култура, а неговото дело од ден на ден добива сè повисока вредност во ризницата на македонскиот јазик, зашто јазикот е сокроишче, како што своевременно ќе прецизира неговиот претходник Крсте Петков Мисирков, што ќе рече – безбедно место каде што никој не ќе ти може ништо, како во апокрифната литература што го изнедрува токму тој поим во времето ренесансно и рационалистичко, – а во Конески суптилно вриеше ренесансна крв и спокојно бдееше рационалистичка мисла; зашто јазикот е трезор, како што само некоја година потем нашиот Мисирков ќе потврди космополитски определениот лингвист Фердинанд де Сосир, заокружувајќи ја со тоа филолошката податливост со која беше оптоварен претходниот (XIX) век и издигнувајќи се над своето време спроти онаа пропаст на тогашните империи, што ја предвидоа, – никој така прецизно, како лозарите од Македонија и спроти новото време во кое еден од предвесниците ќе биде и Кочо Рацин. А гласникот – Блаже Конески!

А Конески се беше родил токму во она време (1921) кога во старите копнени и средноморски империи скоро ништо не беше порано и речиси беше поткопан претходниот јазичен империјализам, а нов веќе се насираше одблизум неговите урнатини. И никаде со таква жестокост, како во Македонија, на чијашто почва ровареа мисионери од до што постоела религија на овој век и се војничеа униформи од до што постоеше војска на тогашниот свет и се ганголеа императивни глоси. А главен противник на сите не им беше толку народот македонски колку македонскиот јазик, скриен во лулка. Во лулката на словенската писменост.

А лулката на Конески да ти му биде токму во светот на песната и легендата, имено, – во традициите на македонскиот јазик! Напојувани колку апокрифно, триж по толку – фолклорно. Сопрво на фреквенцијата од на изворот меѓу црквата небрешка и небрешкото сретсело („Црква“), а отпосле меѓу старите книги („Послание“) и радиото („Батко Ѓорѓија“).

Конески израсна од тој свет, зашто не ќе (да) беше обичен слушател во медиумот исполнет крајогнишни песни и легенди, туку активен чинител кој ги помнеше сказанијата и сторенијата на оние непобедими јунаци кои умеат да ги пребродат сите пречки и со својот личен опит знаат да го одберат вистинскиот пат. А патишта многу, а околу нив на секое камче крајпатен патоказ тајнозборни маѓесници и слаткоречиви самовили. Едните ти бројат азно царско недоброено и те вабат во своите лажовни светови што никако да се остварат, другите ганголиво ти гатаат тајни љубовни во димни гори зад железни планини.

Конески го одбра патот на македонскиот јазик!

Тој пат не беше лесен, како што никогаш не бил лесен патот до сопствениот јазик, – парадоксално но вистинито! всушност, до свој личен

јазичен израз на којшто можеш да создаваш не само сказни и сторенија за митски личности и да креваш востанија против горостасни безумни цинови и ветерничаво призрочни сеништа што не разликуваат камен од тесто, а камоли народи од толпи, туку и да оформуваш кадри и институции и да придвижуваш културни акции во кои се вклучува нацијата во целина. И постојано да си буден и на штрек, во одбраната на својот јазик. На единствената твоја татковина.

Зашто, времето на Конески беше време на културни акции победоносно издигнати над најсветлите страници од македонската историја, имено токму во тоа време се извојува победата над сите претходни негирања на македонската национална посебност, особено на македонскиот јазик како најочигледна разликувачка особеност на македонскиот народ од околните национални средини.

Патот до сопствениот јазик, како што е тоа и во светот на песната и легендата, многупати водел и преку други јазици, преку други јазични патишта, по принципот „убав јазик род нема“, што требало да се изодат, друмови што некои други народи веќе ги изодиле и создале своја култура, а никако да ја откријат тајната, исто онака како што и нашите предци поминувале по некои исти врвици, на кои им се поставувале пречки, какви што ги има во сказните, но требало да се изодат. И да се откријат тајните знаци запретани во огништето на домашниот јазик.

Конески ги совлада тие пречки, во туѓи центри, универзитети и библиотеки, во разговори со обични луѓе од различни краини, со кои не можел да се разбере, оти само во еден глас им се разликувал зборот, а еден ист збор им имал сосема различно значење, па оди разбери се, а возот бега наврнат! но и со личности кои биле принудени да остават и дом и татковина, но не и науки и уметности недостижни за обичен човек, и кои ќе ја знаат вистината за земјата македонска, оти таа во нивните знајби била и кирилометодиевска и седмочисленичка и оттаму тргнала писменоста во словенскиот свет. Конески, имено, на својот пат низ туѓите јазици се среќавал со зборуваачи што ги препознавале разликите меѓу јазиците и веднаш те селектирале и те комбинирале. Зашто сè во јазикот да ти било во селекцијата и комбинацијата. Селекцијата те слекува, комбинацијата те облекува. Селекцијата те извлекува од ровот, комбинацијата те облекува во ново руво, во рувото исткаено со зборови и синтагми од сопствениот јазик. А секоја нова комбинација се издига над претходни, веќе кажани и тоа со толку големи зборови што страв влеваат в коски и гроза в жили. Треба само да се открие кодот.

Конески, бездруго – беше оној дел, оној неопходен сегмент од вековната македонска револуционерна борба што ѝ недостасуваше за да

биде целосна и во функција на македонската државност. И Конески сиот се вложи во осмислувањето на македонската национална култура сопрво со чинот на кодификацијата (како што отпосле ќе се именува сета таа културна акција, а и Конески ќе се сложи со тоа, во име и во чест на современата лингвистика, зашто секогаш беше чекор пред неа) на македонскиот јазик, имено со својот личен потпис на листот насловен Резолуција за азбука и правопис и продолжително со својот личен опит го издигна македонското културно наследство и македонската јазична стварност на рамниште на целосно оформена македонска филологија, врз негови книги, со своја лингвистика и поетика, и по примерот на светските лингвисти, имено на државотворечките и националноиздигнувачките теории што ги беше совладал, читајќи ја светската лингвистичка литература, ја проектира иднината на македонскиот литературен јазик и ја зацврсти историската подлога на македонскиот народен јазик со определувањето на македонскиот влог во словенската писменост, со прецизирање на македонската дијалектна разновидност и со преоткривање на значајните личности од македонската културна историја. И со свој личен пример ги совлада сите стилски искушенија пред кои беше исправен македонскиот литературен јазик. Со своите стилски синтези!

...А времето?! Времето ни го сочува Конески во сета негова бодрост токму нам и ни го возврати во уште постамена форма, оти не му припаѓало секогаш толку нему, колку нам, – на генерациите потем него. А некаде меѓу нив е и мојата генерација која го прифати во неговата скромност без да размислува за неговото величие. Оти ни доаѓаше кроце на час и потем часот уште покроце си заминуваше, со ореолот на преземената од дамнини јазична мисла и подарена нам на од него рачно препишан стар текст, како вино од избите камени плаошки, како зимница од клет рекански, како плод од земјата македонска... а на тие часови имавме можност да го дискутираме развојот на македонскиот писмен јазик и да ја осознаваме светската лингвистичка мисла, со филолошка стаменост и поетски немир, со лингвистичко љубопитие и семиотички синтези, со скрит поглед во кулите манастирски кај што во студена осама се препишувале црковните книги и се беседело со себеси и со бога, „покој, ’рци, јад“, и се префрлала мислата од зборот Господов врз мислата човекова, желбата за страсти и страдања, искусот од секој преповторен светојазичен збор и осветено преточен на македонски јазик, но и да се нурнеме во оние борби за народен јазик на сиот слободоумен свет, од кој речиси ништо не остана, се разбира, освен најупоритите, во кои беа и нашите претходници во македонскиот јазик. Од деволските земјоделци и светиклиментовите ученици до илинденските востаници и македонските револуционери.

И по некој заостанат *колумбо* и упорит *че гевара*!

Едниот да ја преоткрива *земјата и љубовта*, сеедно, другиот да ита *кон слобода во скриен порив*.

Го кажале истово и светски поети и лингвисти, од оние што внедруваат по некој заскитаник по мориња и по револуции во своите стихови, но не со овој порив што ја преоткрива смислата на истрајувањето, кога се преповторува кажаното од Конески, во која било пригода: на час, на промоција, на конференција, со сета онаа бура што се надига од секој „нов“ јазик на светската лингвистичка арена, каде нема простор ни за скрита мисла. А лингвистиката од времето пред структурализмот и по него, се развивала во (логички) парадокси, меѓу кои најисцелителен е оној за македонскиот јазик, толку млад а толку стар (синхронија во дијахронија), толку изнемоштуван а толку жизнерадосен (говор во јазик), толку обеспокојуван, а толку стамен (синтагматика во парадигматика).

Конески ја имаше знајбата да го каже сето тоа со одмерен глас и да ни го завети како единствена наша целосна татковина. Во своето време...

– на кодификација на македонскиот литературен јазик – навремена стратегиски визионерска неопходна неопходност не толку во времето потем победоносната народноослободителна борба на македонскиот народ (22. VIII 1841 – 19. XI 1944), колку спроти омразниот мразулец на Студената војна, спроти чие премерување на силите во картечен оган на прва фронтиска ќе се најде не по своја вина македонскиот јазик, но и

– на подем на македонскиот литературен јазик во сите области на културнопросветниот и општественополитичкиот живот, на непречен развој на современата македонска оригинална и преводна литература, низ ситото и решетото на современите медиуми.

Токму во тоа време, прв на бедемот на одбрана на македонскиот јазик е Блаже Конески, исто како што е прв и во обемот на подемот, со својата лингвистика и поетика, со прегледно личностна теорија за развојот на македонскиот литературен јазик и со опитно лична поетика со која суверено се вклучи во македонската културна традиција.

Зашто, како што вели самиот:

Доволен ми е зафатокот, како чкорче со кое макар за миг се осветлува еден темен простор во свеста. („Одломки“)

Тоа е тој зафаток: на чекорот во „Тешкото“, на везот во „Везилка“; на кодификацијата на македонскиот литературен јазик, на мигот кога веќе „наша е иднината, а тоа значи наше стануе и минатото“, на лингвистиката и поетиката во македонистиката, на стилските синтези во развојот на македонскиот литературен јазик.

Времето на Конески!

Димитар ПАНДЕВ

KONESKI'S TIME

Koneski's time is the period of codification of the Macedonian literary language at the given suitable moment. History shows that this was a long-awaited act in the linguistic creativity of the Macedonian people and that Blaže Koneski played a key role in that process, not only at that time but also later with his literary and research engagement in the field of linguistics and poetics.

At the same time, this is the time of stylistic syntheses in the development of the Macedonian language through all modern media, both print and electronic, and based on that Koneski developed his original theory of the development of literary languages, having in mind his own experience and following the linguistic creativity of his contemporaries.

Keywords: *codification, linguistics, poetics, stylistic synthesis*